

A2003:015

IT för alla, före andra länder!

Delrapport till ITPS utvärdering av den svenska IT-politiken

*Thomas Forsberg
Philip Löf*

IT för alla, före andra länder!

En studie för utvärdering av Sveriges nationella IT-politik

Thomas Forsberg
Philip Löf

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 063 16 66 00
Telefax 063 16 66 01
E-post info@itps.se

www.itps.se

ISSN 1652-0483

Elanders Gotab, Stockholm 2003

För ytterligare information kontakta Hans-Olof Hagén

Telefon 08 456 67 36

E-post hans-olof.hagen@itps.se

Förord

Institutet för tillväxtpolitiska analyser har haft i uppdrag av regeringen att genomföra en utvärdering av den svenska IT-politiken. Föreliggande rapport ”IT för alla, före andra länder” är ett av många underlag för analysen och slutsatserna i institutets huvudrapport.

De digitala klyftorna tenderar att minska. Men det finns dock tydliga klyftor kvar, särskilt äldre och kortutbildade har kommit på efterkälken när det gäller Internetanvändning. Dessa klyftor har dock krympt till skillnad mot klyftan mellan invandrade och infödda som har vidgats. Mycket positivt är däremot att klyftan mellan män och kvinnor har halverats på tre år. Internationellt sett har de svenska hushållen hög tillgång till datorer, Internet och bredband men några länder ligger före. Många företag upplever betydande brister i personalens IT-kompetens medan en liten del individer upplever sådana brister.

Föreliggande rapport har utförts av Thomas Forsberg och Philip Löf vid Institutet för tillväxtpolitiska studier. Ansvarig chef vid Institutet för tillväxtpolitiska studier har varit Hans-Olof Hagén och Kurt Lundgren har varit projektledare.

Stockholm i november 2003

Sture Öberg,
Generaldirektör

Innehåll

1	Sammanfattning och slutsatser	7
2	Syfte och uppläggning	8
	2.1 Målet	8
	2.2 Metod	8
	2.3 Mått	9
3.	Resultat.....	11
	3.1. IT för alla?	11
	3.2. IT före alla andra länder?	14
	3.3. IT-kompetens för arbetslivet?	17
4.	Diskussion om indikatorer och statistik	21

1 Sammanfattning och slutsatser

Det finns tydliga men ej särskilt stora klyftor där de som beror på ålder och utbildning är störst. Dessa två klyftor liksom den lilla inkomstklyftan verkar dock ha minskat mellan 2000 och 2003.

Kvinnorna har halverat avståndet till männen när det gäller Internetanvändning och denna klyfta är den minsta 2003.

Klyftan mellan invandrare och svenskar har däremot ökat kraftigt. Det beror främst på att Internetanvändningen hos invandrare har stagnerat.

De svenska hushållen har en internationellt sett hög tillgång till datorer, Internet och bredband, men några länder ligger före oss i varje kategori.

De digitala klyftorna är troligtvis mindre i Sverige än i många andra länder.

Få, men inte försumbart få individer upplever brister i sin IT-kompetens.

Många företag upplever däremot betydande brister i personalens IT-kompetens speciellt mot bakgrund av att man står på gränsen till nästa fas i utvecklingen hos de medelstora och stora företagen. Denna fas innebär att man går från situationen att arbeta som tidigare men med hjälp av IT till att arbeta som det är möjligt med IT.

2 Syfte och uppläggning

2.1 Målet

”Det IT-politiska målet skall vara att Sverige som första land blir ett informationssamhälle för alla”¹. Målsättningen har här tolkats så att Sverige ska nå dithän att alla individer använder IT före alla andra länder. Viktiga medel, de IT-politiska instrumenten, för att främja användningen är att påverka tillgången, tilliten och kompetensen.

Syftet med denna rapport är att med stöd av statistik söka besvara ett antal frågor med koppling till den förda IT-politiken. Finns det skillnader i IT-användning mellan olika grupper av personer i Sverige? Hur ser IT-användningen ut i Sverige i relation till andra länder? Upplever man att brister i IT-kompetensen hindrar anställbarhet eller företags tillväxt? Kan skillnaderna kopplas till tillit eller kompetens? Hur ser de framtida utmaningarna ut? Med en utökad analys i denna riktning kan politiken få en stabilare grund och meningsfull inriktning.

2.2 Metod

Hur långt har Sverige då nått då det gäller att skapa ”ett informationssamhälle för alla före alla andra länder”? Statistik om tillgång till persondatorer och Internetanvändning hos olika kategorier finns i ett stort antal källor. SCB, SIKA och PTS ger med olika mellanrum ut data i olika avseenden. Inför denna rapport har ITPS använt data från SCB:s datorvaneundersökningar och de nya EU-undersökningarna av individer och företag som SCB genomfört under våren 2003. SCB har också tagit med några extra frågor om kompetens som ITPS har föreslagit i bägge enkäterna. Undersökningarna gäller individer i yrkesverksam ålder. Dessutom har ITPS haft tillgång till resultat från en nordisk studie om E-business. Den har genomförts av PLS Ramboell, en dansk konsultfirma som genomfört liknande studier i Danmark under ett antal år. Slutligen har ITPS fått tillgång till LO:s undersökning ”Datoranvändning i hemmet och på jobbet”. För de internationella jämförelserna har utnyttjats färsk OECD-data som också ITPS fått tillgång till. Detta material är mycket omfattande, men ITPS syfte med analysen av alla dessa uppgifter är att försöka ge en mycket övergripande och enkel bild och har därför valt att använda några få centrala mått.

Med hjälp av EU-enkäten till individerna samt SCB:s datorvaneundersökning från år 2000, som bägge är ett tillägg till AKU-enkäter (SCBs arbetskraftsundersökningar), har ITPS analyserat faktorer som skapar digitala klyftor och försökt bedöma deras storlek och utveckling. Om kvinnor med invandrarbakgrund utan högskoleutbildning och i övre medelåldern använder sig av Internet i liten utsträckning beror då detta på könet, åldern, etniciteten eller bostadsort? Uppgiften blir att separera dessa faktorer så att effekten för varje enskild faktor kan ses separat utan inverkan av andra faktorer.

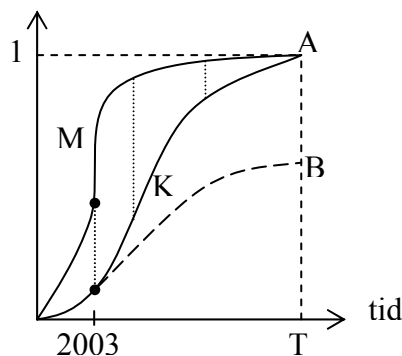
¹ Näringsdepartementet, 2000. Ett informationssamhälle för alla, Regeringens proposition 1999/2000:86, Stockholm sid 24.

Det fenomen som skall analyseras är hur ny teknik sprids och hur detta förlopp skiljer sig åt mellan olika grupper. I figur 2.1 åskådliggörs detta principiellt.

FIGUR 2.1

Principskiss för utvecklingen av IT-användning för grupperna M(än) och K(vinnor).

Andel användare

Detta förlopp kan delas upp i tre olika faser. Under initieringsfasen är ökningen liten i absoluta mått men den procentuella ökningstakten är påtaglig framförallt under den senare delen. Under expansionsfasen är tillväxten i absoluta antal användare mycket hög men när nästan alla blivit användare avtar ökningstakten successivt. Mitt i expansionsfasen kan den kategori som tar till sig tekniken snabbast ligga på väsentligt högre nivå än den långsammare kategorin. I det ena fallet kommer dock skillnaderna utjämnas så alla i bägge grupperna kommer att vara användare vid tidpunkten T. Förloppet för den långsammare kategorin kan dock från situationen år 2003 tänkas ta en alternativ väg och sluta vid punkt B istället för punkt A. Skulle detta inträffa kommer då en betydande del av denna grupp aldrig bli användare och den digitala klyftan permanentas. Ett viktigt syfte med analysen är att försöka avgöra vilket av dessa två förlopp som utvecklingen verkar följa.

På samma sätt kan man åskådliggöra en digital klyfta mellan olika länder.

2.3 Mått

Analysen har främst koncentrerat sig på målet för IT-politiken d v s IT-användningen. Eftersom målet inte har preciserats närmare har ITPS blivit tvungna att definiera det själva liksom att välja i vilka dimensioner som klyftorna skall mätas. Användare har definierats som de som använder Internet. Men ett försök har också gjorts av att studera de IT-politiska instrumenten kompetens, tillgång och tillit som antas skapa användningen. Det finns dock inga uppgifter som kan användas för att definiera vilka som har tillit och vilka som inte har det och som täcker alla svarande, det finns bara för dem som redan är användare. För kompetens och tillgång har det också varit nödvändigt att använda något olika definitioner för

2000 och 2003 eftersom frågorna i enkäten skiljer sig åt, medan användningen i stort har mätts på samma sätt de båda åren.

De faktorer som bedömts kunna skapa digital klyftor, och där data fanns är kön, inkomst, utbildning, etnicitet och ålder. De som svarat på enkäten har delats upp i två grupper för alla dessa variabler. Den ena gruppen för respektive variabel utgörs då av kvinnor, de med en inkomst under medianen, de med högst gymnasiekompetens, invandrare respektive de som är mellan 40 och 64 år. De andra kategorierna utgörs då av de som inte uppfyller dessa kriterier, dvs män, de med en postgymnasial utbildning osv.

TABELL 2.1

Sammanfattning av mått

Mål mm		Mått 2000	Mått 2003
Mål:	Användning	Använder Internet	Använder Internet minst en gång/mån
Instrument:	Kompetens	Är det krångligt	Vad man gör med datorn
	Tillit	Inga data för något av åren	
	Tillgång	Hemma, arbete eller skola	Hemma med Internet
Definition av gruppen			
Kategorier:		Grupp	Grupp
	Ålder	16–39 år	40–64 år
	Utbildning	Mer än gymnasium	Högst gymnasium
	Ursprung	Född i Sverige	Invandrare
	Kön	Man	Kvinna
	Inkomst	Över medianen	Under medianen

En jämförelse mellan 2000 och 2003 för de olika kategorierna blir inte så meningsfull eftersom definitionerna skiljer sig åt. *Tillgång* definieras för år 2000 som att ha tillgång till dator antingen hemma, på arbetet eller i skolan, medan definitionen för 2003 har begränsats till att ha tillgång till en dator hemma. Därför är det fler som har tillgång 2000 än 2003 trots att tillgången ökat. Definitionen av *kompetens* skiljer sig åt ännu mer; år 2000 måste man nöja sig med att definiera de som ansåg att datorer var krångliga att använda som mindre kompetenta, medan det för år 2003 var möjligt att definiera kompetens utifrån vilka saker man faktiskt hade gjort med en dator.

3. Resultat

3.1. IT för alla?

Även om måtten på tillgång och kompetens inte är riktigt desamma år 2000 som år 2003 är det dock meningsfullt att för respektive år studera vilka kategorier där skillnaderna mellan de två grupperna var störst. Gör man en enkel tabell för tillgång respektive för kompetens för de fem kategorierna så blir resultatet svårtolkat. Visserligen är det sant att exempelvis en större andel av höginkomsttagare än av låginkomsttagare har tillgång till dator. Men det kan i varje fall delvis bero på att fler män är höginkomsttagare och män har bättre tillgång till datorer än kvinnor, eller att de med högre inkomst i större utsträckning är högutbildade och att dessa är mer datorintresserade och därför skaffat sig datorer i större utsträckning.

TABELL 3.1.

Andel Internetanvändare, andel med kompetens och andel med tillgång år 2003 i olika grupper. Procent.

Grupper	Användning	Kompetens	Tillgång
Män	85	86	80
Kvinnor	79	85	78
Hög inkomst	85	85	82
Låg inkomst	79	86	76
Lång utbildning	98	95	89
Kort utbildning	77	81	75
Född i Sverige	83	86	80
Invandrare	72	81	75
Yngre	91	90	84
Äldre	74	81	75
Total	82	85	79

Det är därför nödvändigt att statistiskt ta bort dessa effekter för att vara säker på att man kan tolka resultatet på ett meningsfullt sätt. Med hjälp av statistiska metoder kan man jämföra hur IT-kompetensen hos män och kvinnor skulle ha varit om de hade haft samma utbildning, inkomst, ålder och andelen invandrare och svenskar hade varit lika. Man får då fram resultat som där enbart effekten av kön påverkar resultatet. Dessa presenteras i tabell 3.2.

Som framgår av tabell 3.2 var år 2000 de yngre väsentligt mer kompetenta än de äldre. Vidare var män mer kompetenta än kvinnor liksom de mer utbildade än de mindre utbildade, men dessa skillnader var betydligt mindre. Ännu något mindre var skillnaderna mellan de med högre respektive lägre inkomst och även om svenskarna var mer kompetenta än invandrarna var denna skillnad obetydlig. När man studerar motsvarande skillnader för år 2003 måste man tänka på att definitionen nu är en annan och mer objektiv, medan den år 2000 var mer subjektiv, se tabell 2.1. Skillnaden mellan de yngre och äldre var även år 2003 den i särklass största detta år. Nu var dock invandrarna mer tydligt mindre kompetenta

än svenskarna och den skillnaden var lika stor som den mellan hög- och lågutbildade. Skillnader till följd av såväl kön som inkomst var nu i princip försumbara.

TABELL 3.2

De digitala klyftorna när det gäller Internettillgång och IT-kompetens i Sverige åren 2000 och 2003. Effekten på kompetens respektive tillgång av varje faktor tagen var för sig, rensad för övriga faktorerers inflytande.

Faktor	Internettillgång		IT-kompetens	
	2000	2003	2000	2003
Kön	0,4	1,0	6,5	1,4
Inkomst	6,5	6,9	4,0	0,2
Utbildning	10,5	13,3	5,7	6,8
Ursprung	0,6	4,5	2,6	6,8
Ålder	6,2	10,7	11,7	11,6

Anm: Klyftorna har i princip beräknats som skillnaden mellan de två grupperna för respektive faktor. För exempelvis könsfaktorn innebär det att andelen män som har Internettillgång uppskattats till 0,4 procent högre än andelen kvinnor som har det. Man har då tagit hänsyn till eventuella skillnader i inkomst, ursprung, utbildning och ålder mellan kvinnor och män. Det är alltså skillnaden mellan andelen för män, höginkomsttagare, högutbildade, svenskar och yngre jämfört med andelen kvinnor, låginkomsttagare, lågutbildade, invandrare och äldre som redovisas i tabellen.

Andelen som hade tillgång till Internet år 2000 var i princip lika stor bland män och kvinnor respektive bland invandrare som svenskar. Däremot verkar inkomsten och ålder spela en viss roll, se tabell 3.2. Utbildningen verkar då ha haft störst betydelse för datortillgången. Tillgången år 2003 har som framgått ovan snävats in till tillgång i hemmet. Skillnaderna blir då större, men utbildningen är fortfarande orsaken till de största klyftorna. Ålderskillnaderna har också stor betydelse, medan inkomstens roll är lika stor som år 2000. Könsskillnaderna i datortillgång existerar inte heller nu, medan svenskarna har ett visst försteg framför invandrarna.

Problemen med att definiera de tre IT-politiska instrumenten tillgång, tillit och kompetens gör att det inte är meningsfullt att analysera de digitala klyftorna i två steg utan det blir bara meningsfullt att göra det direkt. Den relevanta frågan blir då hur stor är klyftan med avseende på kön, inkomst, utbildning, ursprung och ålder när det gäller användningen? Det visar sig då att om man tillhör kategorierna; män, höginkomsttagare, högutbildade, svenskar och yngre är sannolikheten att vara användare större år 2000 än om man tillhör någon av de andra grupperna.

TABELL 3.3

De digitala klyftorna när det gäller Internetanvändning i Sverige åren 2000 och 2003

Effekten på användningen av varje faktor tagen var för sig, rensad för övriga faktorerers inflytande. Effekten mäts som skillnaden i andel som är användare i respektive grupp.

Faktor	Internetanvändning	
	2000	2003
Kön	8,9	4,7
Inkomst	7,5	7,1
Utbildning	17,0	14,7
Ursprung	4,3	11,9
Ålder	19,5	17,9

Anm: Klyftorna har i princip beräknats som skillnaden mellan de två grupperna för respektive faktor. För exempelvis könsfaktorn innebär det att andelen män som har användare år 2000 uppskattats till 8,9 procent högre än andelen kvinnor. Man har då tagit hänsyn till eventuella skillnader i inkomst, ursprung, utbildning och ålder mellan kvinnor och män. Det är alltså skillnaden mellan andelen för män, höginkomsttagare, högutbildade, svenskar och yngre jämfört med andelen kvinnor, låginkomsttagare, lågutbildade, invandrare och äldre som redovisas i tabellen.²

Av tabell 3.3 framgår också att skillnaden mellan de två åldersgrupperna var betydande år 2000. Vidare framgår att utbildningen hade lika stor betydelse, medan könsskillnader var mindre än hälften så stora. Inkomstskillnaderna var slutligen ännu mindre, och allra minst var skillnaden mellan invandrare och svenskar.³

Definitionen av användare är inte helt densamma i undersökningen 2003 som i den för år 2000. För år 2000 har helt enkelt de som sagt sig använda Internet klassats som Internetanvändare. Däremot har det krävts att man skall använda Internet minst en gång per månad för att man i undersökningen år 2003 skall karakteriseras som Internetanvändare som framgått ovan. Detta innebär att det är lite högre krav år 2003 vilket gör att andel användare blir något lägre än om definitionen hade varit den samma som för år 2000. Trots det var andelen Internetanvändare högre år 2003, 82 procent jämfört med 76,3 år 2000. Men en grupp hade samma andel användare bägge åren, vilket innebär att den ökning av Internetanvändningen som ägt rum hade ätits upp av de högre kraven för att anses vara användare år 2003. Denna grupp var invandrare vilket medför att klyftan mellan svenskar och

² Skillnaderna i sannolikheter mellan de olika grupperna (klyftorna) är beräknade på följande sätt.

$\text{Pr ob}(Y = 1 | \mathbf{B}\bar{\mathbf{X}}, \beta_1 d = 1) - \text{Pr ob}(Y = 1 | \mathbf{B}\bar{\mathbf{X}}, \beta_1 d = 0)$ där Y är den beroende variabeln och

d är faktorn av intresse och $\mathbf{B}\bar{\mathbf{X}}$ är övriga faktorers medelvärde multiplicerat med respektive regressionskoefficient, se: Green, William H., 1997, *Econometric Analysis, Third edition*, Prentice-Hall, Inc, sida 878. För en mer detaljerad beskrivning av regressionerna se "Underlag till rapporten IT för alla, före andra länder!". Michael Olsson, ITPS.

³ Tar man i beaktande att totalt sett 76,3 procent var definierade som Internetanvändare detta år så innebär det att av höginkomsttagare detta år skulle mer än 80 procent varit användare, men bara 73,5 procent av låginkomsttagare, givet att båda grupperna var jämt fördelade på de andra kategorierna såsom kön, ålder osv.

invandrare är väsentligt högre år 2003 än den var 2000. Denna klyfta var dock trots allt klart mindre än de som förklaras av ålder och utbildning. Dessa klyftor var dock något mindre än de hade varit år 2000. Den begränsade inkomstklyftan var dock lika stor bägge åren. Den mest positiva är att klyftan mellan könen, nästan halverades och var den minsta 2003.

Sammanfattningsvis har, enligt ITPS, Sverige lyckats tämligen väl med att ge IT-utvecklingen en bred social bas. Många använder Internet och de flesta grupperna har ökat användningen.

Stora skillnader finns fortfarande mellan *olika åldrar*. I ovanstående material ingick bara grupperna som var i s.k. yrkesverksam ålder. Det har dock framkommit av andra undersökningar att dagens pensionärer använder IT i väsentligt mindre utsträckning än de som är yngre. En möjlig utveckling är att detta är ett problem som automatiskt löses när den yngre generationen som nu har datorvana blir äldre. Men det kan också vara så att en viktig orsak till medelålders datorinnehav är att barnen ska ha tillgång till IT och att detta motiv försvinner när barnen flyttar hemifrån. Den vanligen mindre gynnsamma ekonomiska situationen efter pensionering kan också medföra att de ekonomiska marginaler man har inte i första hand läggs på IT.

Det finns också enligt ITPS skäl till att åtminstone i vissa sammanhang ta frågorna om de kvarvarande effekterna av de digitala klyftorna på allvar. Det är uppenbart att skolornas datortillgång inte förmår att ge eleverna en sådan tillgång till IT och Internet att de utifrån de i skolan tillgängliga datorerna på ett påtagligt sätt kan utveckla sina IT-kunskaper. Detta betyder att skolelevernas IT-kompetens i stor utsträckning är relaterad till tillgången av IT i hemmet. När denna penetration var lägre än vad den är i dag var det mindre diskriminerande för en elev att inte ha tillgång till en dator i hemmet än vad det är i dag när datorer och Internetuppkoppling blir en tillgång för "nästan alla". För äldre personer som själva gör sina val att stå utanför informationssamhället är detta nödvändigtvis lika allvarligt men frågan får en annan dimension om den relateras till barn och ungdom.

3.2. IT före alla andra länder?

Hur långt har Sverige då nått då det gäller att skapa "ett informationssamhälle för alla före alla andra länder"?

Det finns flera orsaker till att det är mycket svårt att besvara denna fråga. För det första saknas det kriterier för i vilka avseenden Sverige ska vara först att uppnå målet. För det andra ligger det en svårighet i det att målet är rörligt vilket betyder att kriterierna för vad som ska räknas som "IT-mognad" också förskjuts.

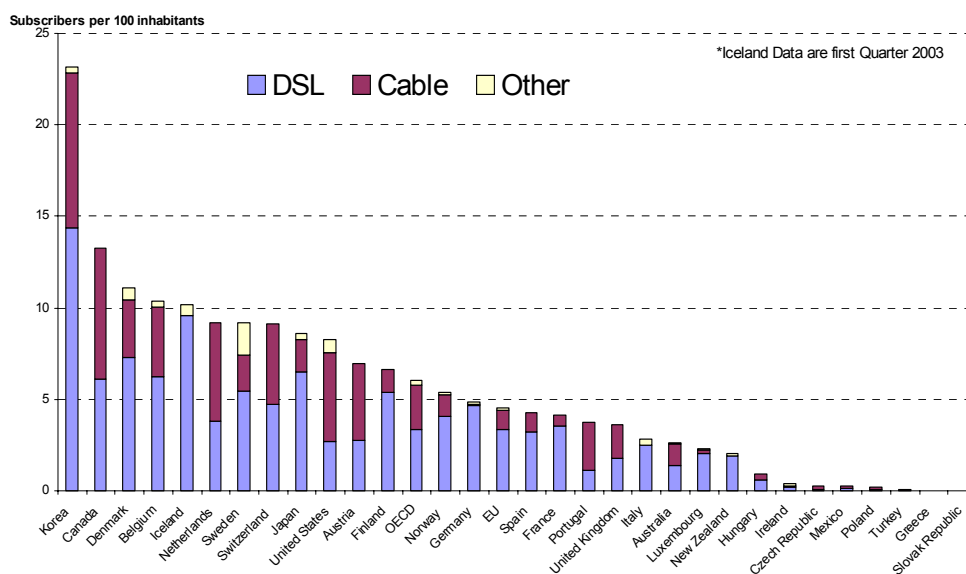
Det är inte heller möjligt att finna internationell statistik av ovanstående slag så att man kan bedöma hur de digitala klyftorna ser ut i Sverige jämfört med OECD-länderna.

Vid tidpunkten för IT-propositionens beredning var tillgång till en hemdator och Internetpenetration de mått som flitigast diskuterades medan det mått som idag väcker stor uppmärksamhet är bredbandspenetration.

”Bredband” omfattar alla de tekniker som till ett fast pris ger *access* till Internet: satellit, kabel-TV, elnätet, radiovågor, lokala nätverk eller via det fasta telefonnätet genom DSL-teknik. Även hastigheten i bredbanden blir på grund av den tekniska utvecklingen ett rörligt mål. Vissa talar idag i Sverige om ett minimum på 2 Mbit/s för att det ska få kallas ”bredband”. Andra talar om 5 Mbit/s och fördubbling inom några år. I internationella jämförelser är det minst 0,25 Mbit/s som är den gängse definitionen, även om mycket höga hastigheter också är vanliga som i länder som Korea och Japan.

Data för dessa tillgångsmått är det däremot möjligt att finna. En jämförelse av Sverige med de flesta andra OECD-länder avseende hushållens datorinnehav, Internettillgång och bredbandsaccess leder till slutsatsen att Sverige ligger bland de främsta men det finns några länder före oss i alla dessa kategorier. Relativt sett ligger vi nu, vid halvårskiftet 2003, sämst till på bredbandsfronten. Vår position framgår av figur 3.4.

FIGUR 3.4
Bredbandspenetrationen 30.5.2003

Källa: Broadband update 2003. OECD

Eftersom måttet i figur 3.4 är abonnemang per invånare och i de flesta länder är mer än 2 personer per hushåll i medeltal så innebär det att förutom Korea, där minst halva befolkningen har tillgång till bredband, finns ett antal länder där minst vart fjärde hushåll har tillgång till bredband. I Sverige är det mindre än vart femte.

Även inom andra snabbt växande teknikområden som publika accesspunkter för trådlösa lokala accessnät (WLAN) ligger Sverige inte alls bland de mest avancerade länderna.

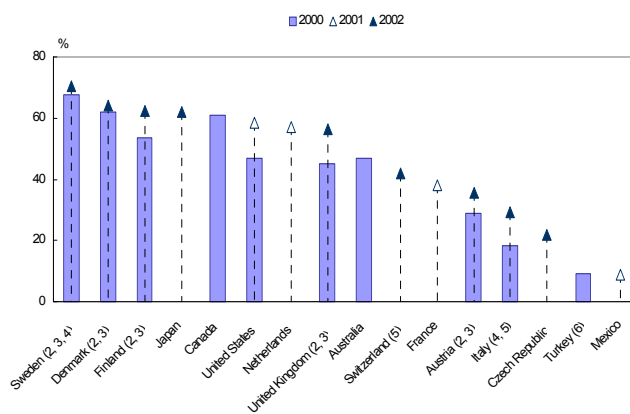
Det finns dock rena användarmått som dock endast finns för drygt hälften av OECD-länderna. Ett mått är Internetanvändningen men det senaste tillgängliga året med uppgifter om den varierar mellan 2000 och 2002. Det verkar dock som Sverige har den högsta användningen, se figur (3.5)

Det finns inga mått på hur de digitala klyftorna ser ut för annat än enstaka länder och kategorier. De som finns för inkomst- och könsskillnader tyder dock på att Sverige har mindre klyftor än en del andra länder (se figur 3.5 och 3.6).

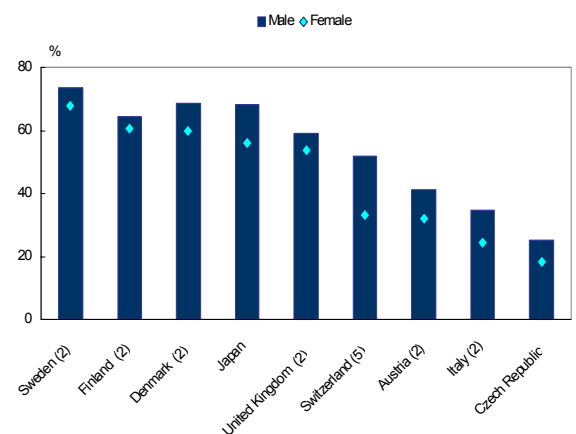
FIGUR 3.5.

Internetanvändning för individer och fördelat på kön

Individuals¹ using the Internet from any location, 2000-02
Percentage of all individuals

Individuals¹ using the Internet from any location by gender, 2002 Percentage of individuals by gender

1. Age cut-off: 16 years and older except for Canada, Czech Republic and Finland (15+), the United States (3+), Italy (11+), Austria (6+), Mexico and the Netherlands (12+) and Australia and Turkey (18+).

2. First quarter of 2002.

3. For 2002, individuals aged 16-74 years, except for Switzerland (14+).

4. For 2000, individuals aged 16-64 years.

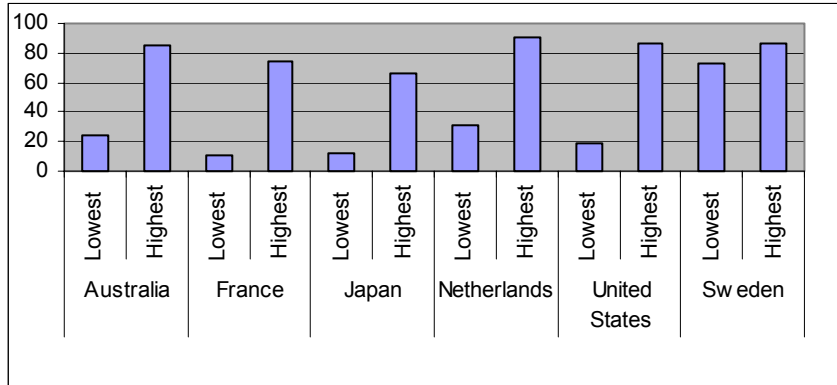
5. October 2001-March 2002.

6. Individuals belonging to households in urban areas.

Source: OECD, ICT database and Eurostat, Community Survey on ICT usage in households 2002, June 2003.

FIGUR 3.6

PC-innehav fördelat på inkomst; 1:a och 4:e kvartil, 2000. Procent av hushållen

Källa: OECD Information Technology Outlook 2002 p 326 och för Sverige SCB undersökning om individernas IT-användning 2000.

3.3. IT-kompetens för arbetslivet?

Ett av regeringens viktigaste mål med en ökad IT-kompetens var att öka anställningsbarheten hos arbetskraften, där personaldatorreformen var en central åtgärd. Därför har ITPS verkat för att lägga till några frågor om kompetens i de EU-undersökningar som genomförts av SCB under våren 2003, dels till individer och dels till företag.

Av dessa enkäter framgår att bland individerna är det bara en av tjugo som inte har kunnat söka ett arbete som de annars varit kompetenta för p.g.a. bristande IT-kompetens. Det är också bara tio procent som anger att de inte har tillräcklig IT-kompetens för sitt dagliga arbete och lika många som hindras av det för sin yrkesmässiga utveckling. Detta är självklart relativt låga siffror, men det är fortfarande var tionde som har problem dagligen. Det finns också risk att individerna underskattar kraven på IT-kompetens.

FIGUR 3.7.

Har bristande IT-kompetens hindrat dig att söka visst arbete som du i övrigt har kompetens för? Är dina brister i din IT-kompetens ett hinder för din yrkesmässiga utveckling? Är din IT-kompetens tillräcklig för ditt dagliga arbete? Svar från individer. Procent.

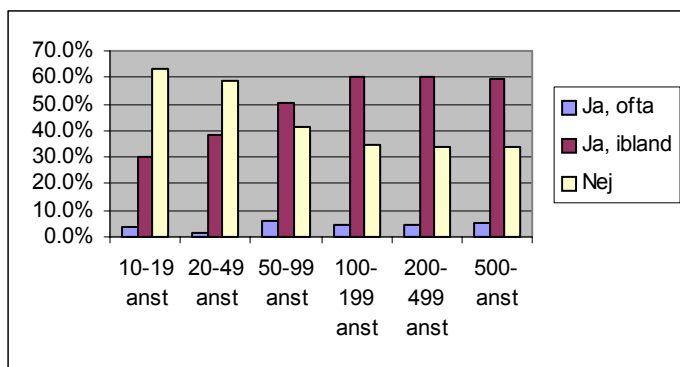

Källa: SCB, undersökning om individernas IT-användning 2003.

När företagen skall bedöma om de har problem med arbetssökande som har bristande IT-kompetens är det mindre än fem procent som anser att de ofta har det men mellan 30 (10-19 anställda) och 60 procent (minst 100 anställda) som har det ibland (se figur 3.8). Det ger en något mer problematisk bild. Detta förstärks av att en tredjedel av de större företagen (med minst 100 anställda) anser att personalens bristande IT-kompetens har hindrat företagets utveckling (se figur 3.9). Bland de mindre företagen är denna andel dock lägre, som minst hälften så stor andel för de med 10-19 anställda.

FIGUR 3.8.

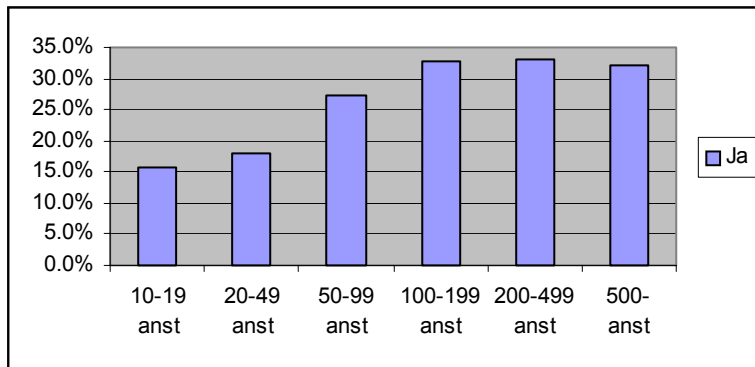
Har ni upplevt att det varit ett problem att arbetssökande, som i övrigt uppfyllt era kompetenskrav, har haft en bristande IT-kompetens? Företag efter företagsstorlek. Andel i procent.

Källa: SCB, undersökning om IT-användning i företag 2003

FIGUR 3.9.

Upplever ni att personalens bristande IT-kompetens hindrat företagets utveckling?
Företag efter företagsstorlek. Andel i procent.

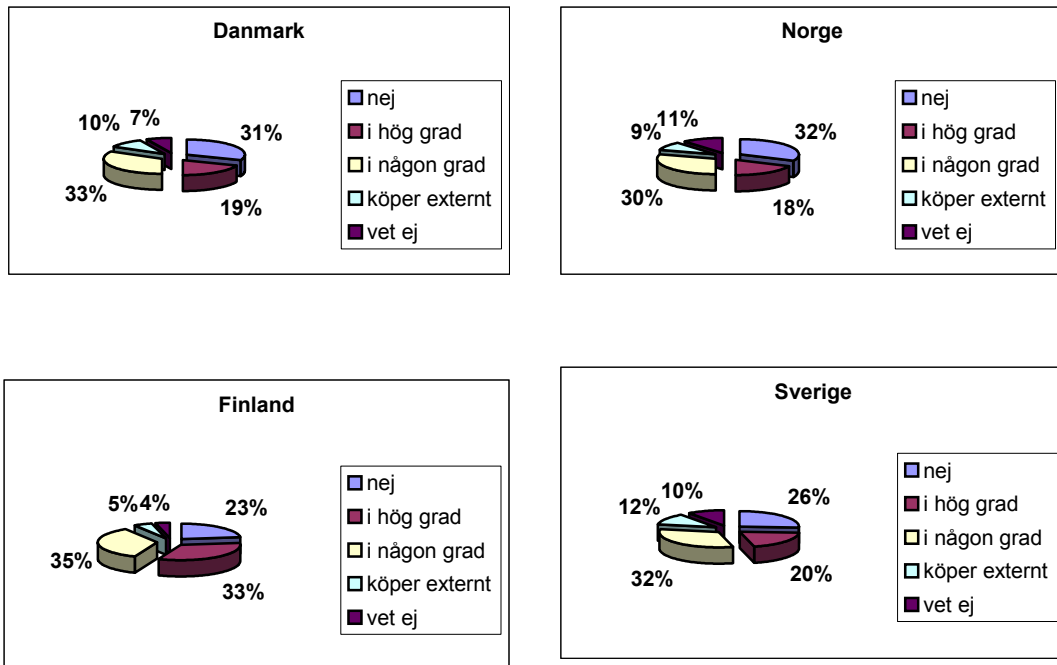

Källa: SCB, undersökning om IT-användning i företag 2003

ITPS har också som nämnts delfinansierat den svenska delen en nordisk studie av E-business. Av den framgår det att bland de svenska företagen anser en dryg fjärdedel att deras medarbetare saknar tillräcklig IT-kompetens för att genomföra sina planer inom E-business och ytterligare en tredjedel anser att deras medarbetare bara har det till en del. Detta är siffror som är klart lägre än i Finland, där företagen verkar vara mycket mer medvetna om behovet av att satsa på personalens IT-kompetens. Sammantaget ger detta en bild att den svenska arbetskraftens IT-kompetens måste utvecklas även om de allra flesta kan en del redan idag. Men när företagen och den offentliga sektorn nu på allvar skall utnyttja IT för att bygga en helt ny organisationsstruktur och förändra arbetssättet krävs det ett kompetenslyft.

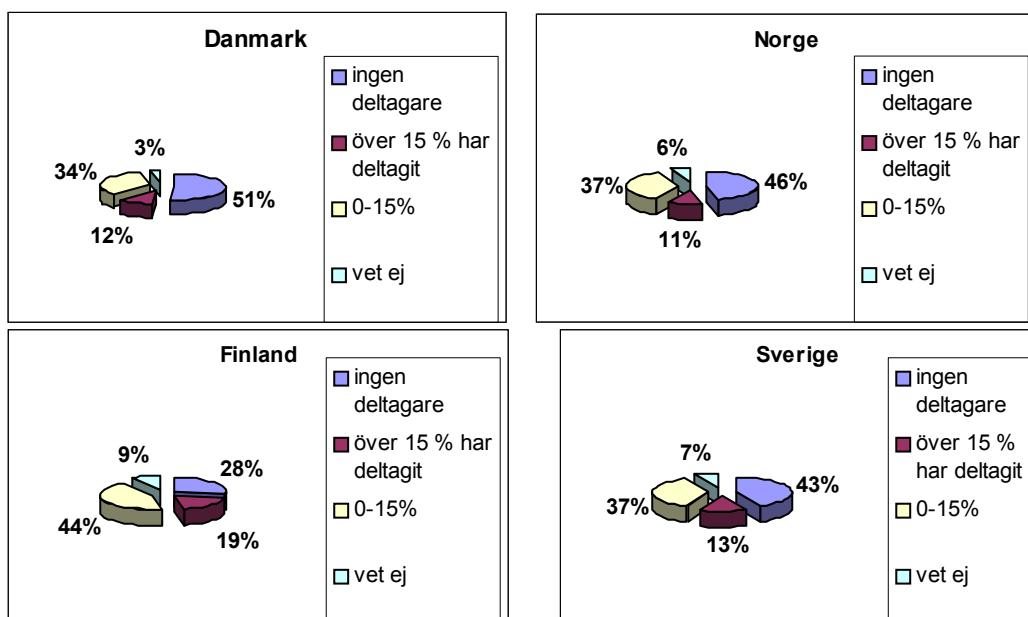
FIGUR 3.10.

Har de anställda tillräckliga IT-kunskaper för att genomföra företagets planerade E-businessaktiviteter?
Andel företag i de nordiska länderna.

FIGUR 3.11

De anställdas deltagande i vidareutbildning eller kurser i E-business 2002. Andel företag.

Källa: PLS Ramböll. E-business Norden.com 2003. Strategier og udbredelse af e-business i nordiske virksomheder

4. Diskussion om indikatorer och statistik

I arbetet med begreppet ”en lärande IT-politik” har ITPS betonat vikten av att målen för politiken uttrycks i uppföljnings- och utvärderingsbara termer. Det strategiska huvudmålet för svensk IT-politik är att Sverige ska bli ”ett informationssamhälle för alla före alla andra länder”. Hur utvärderingsbart är detta mål?

Som diskuterats ovan kan målet delas upp i en del ”för alla” som enbart avser den inhemska bredden i IT-samhället. Detta mål måste självklart preciseras om det skall vara möjligt att säga om och i hur hög grad man nått detta mål. Analysen ger bara svar på frågan om spridningsprocessen för Internetanvändningen verkar leda till ökade eller minskade klyftor. Detta är ITPS tolkning av begreppet, det är möjligt att tolka det på ett annat sätt. Skall man verkligen kunna följa upp målet krävs en precisering, som självklart måste revideras allteftersom den snabbt föränderliga verkligheten gör det. Den andra delen i målet är den internationella delen där dessa mål skall uppnås tidigare i Sverige än i andra länder. En utvärdering ska göras i ett internationellt komparativt perspektiv. Men det är ännu svårare. Förutom att den ovan nämnda preciseringen krävs nationellt, krävs att det skall vara möjligt att följa den internationellt.

Målet att bli ”ett informationssamhälle för alla före alla andra” har valts utifrån bedömningen att Sverige redan hade uppfyllt det tidigare IT-politiska målet att vara en av världens ledande IT-nationer. De existerande databaserna visar på många sätt att det inte finns någon anledning till oro för att Sverige inte skulle vara en ledande IT-nation. Detta är uppenbart av en enkel ”okulärbesiktning” av eEconomist, IDC eller OECD-statistik. Sverige tycks på det stora hela försvara sin ställning som en ledande IT-nation även om, som nämnts ovan, vi nästan inte i något avseende är den ledande längre. Många länder kommer också underifrån och kan i vissa delar, som t.ex. Syd Korea då det gäller bredband, distansera oss. I många avseenden där Sverige varit ledande finns en ”catching up”-effekt och skillnaderna mot omvärlden blir allt mindre. Men samtidigt finns det all anledning att inte dra alltför långtgående slutsatser utifrån dessa rankinglistor. Kvaliteten på underlaget är, förutom för OECD-materialet, ofta svårt att kontrollera och de nyckeltal som jämförs är – ofta med nödvändighet – inte normerade. Listorna kan ge en allmän känsla för om något håller på att gå fel men de säger föga om anledningen. Men om det finns underliggande problem inom vissa områden, kan de ofta döljas när olika indikatorer vägs och läggs samman. En övertolkning av det sammanlagda resultatet kan då leda till att en utvecklingshämmande alltför okritisk självbild etableras. Olika rankinglistor är intressanta men de måste fungera som kontrollstationer och utgöra underlag för jämförelser och inte i sig själva styra politiken.

Det pågår ett arbete inom såväl EU som OECD att utveckla indikatorer och göra olika länders data jämförbara. Speciellt inom EU är möjligheterna till förbättringar stora genom att det är en organisation där man kan besluta om ny statistik. Redan om några månader när Eurostat publicerar de EU-enkäter till individer och företag, som ITPS haft tillgång till för Sverige, för alla EU-länder blir jämförelserna

dramatiskt bättre. Man bör då kunna se hur vissa av de digitala klyftorna till följd av ålder, kön utbildning osv. ser ut i respektive land. Dessa undersökningar kommer i framtiden genomföras årligen. Det blir då möjligt att i varje fall på en mer övergripande nivå följa hur framgångsrika vi är jämfört med de andra EU-länderna på att skapa ett IT-samhälle för alla.

Som underlag för den konkreta politiken kan dock krävas mer detaljerade jämförelser. Det kan då vara rationellt att flytta intresset till de mest avancerade IT-länder som också är någorlunda jämförbara med Sverige. En viktig del i det internationellt komparativa arbetet kan i stor utsträckning riktas mot mer specificerade jämförelser med och benchlearning i relation till de länder som representerar någon form av ”best practice”, inom för Sverige viktiga områden.

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon: 063 16 66 00
Fax: 063 16 66 01
info@itps.se
www.itps.se
ISSN 1652-0483

